
Momčilo Zečević, *Prošlost i vreme : iz istorije Jugoslavije*. Prosveta, Beograd 2003, 582 strani.

Pričujoča knjiga srbskega akademika, zgodovinarja dr. Momčila Zečevića ni delo najnovejšega datuma. Da ni naletela na odmev v slovenskem prostoru, gre pripisati najbrž političnim razlogom, natančneje, v očeh mnogih opazovalcev sporni vlogi Srbske akademije znanosti in umetnosti v procesu razpada socialistične Jugoslavije. Zaradi Zečevićeve nedvomno izrazite sledi, ki jo je pustil v slovenskem zgodovino-pisju zlasti z monografijo o Slovenski ljudski stranki in jugoslovanskem zedinjenju (Založba obzorja, Maribor 1977), velja monografijo *Prošlost i vreme* - izbor avtorjevih znanstvenih in publicističnih tekstov - vsekakor vzeti pod drobnogled.

Glavni motiv za izdajo dela *Prošlost i vreme* je bil po besedah avtorja pokazati na nujnost strokovne, znanstvene in moralne doslednosti zgodovinarja, pri čemer je tudi sam poudaril, da utegne biti takšna ambicija razumljena vsaj neskromno, če ne že objestno. Zečević jo je utemeljil z bridko ugotovitvijo zgodovinarja s skoraj štiridesetletno delovno dobo in z izkušnjo zapora zaradi sodelovanja v študentskih demonstracijah, da so pomenili politični zasuki v Jugoslaviji pritiske tudi na zgodovinsko vedo: "*U okolnostima naših naravi i prilika svaki novi politički pobednik, po nekom nepisanom pravilu, stvarao je svoju sliku o prošlosti i uzimao je pravo da je radikalno menja.*"

V prvem delu obsežnega dela Momčila Zečevića so zbrane študije in razprave, med katerimi so bile številne objavljene v slovenskih znanstvenih revijah in jih na tem mestu puščam ob strani. Ustavimo se ob tistih, v katerih je Zečević problematiziral politično držo Slovencev v razmerju do jugoslovanske države. Razprava *Prvo opredeljenje Slovenaca protiv Jugoslavije*, v kateri Zečević razmišlja o tezah Janka Pleterskega iz monografije *Prva opredelitev Slovencev za Jugoslavijo*, je bila objavljena v *South Slav Journal* (London 57-58/1992). Kot mejnik in začetek političnega oddaljevanja Slovencev od Jugoslavije razume Zečević sprejetje ustave leta 1974, s katero je Srbija po njegovem mnenju odprla t. i. srbsko vprašanje in "prvič v zgodovini potisnila slovensko-hrvaški establishment v tesen objem". V osamosvajanju slovenske države je Zečević prepoznal gon po samoohranitvi naroda, soroden tistemu ob zedinjenju v skupno jugoslovansko državo, le da so, kot pravi, "saveznici i neprijatelji zamenili uloge". V tem smislu legitimno politično držo je označil kot problematično v točki, ki jo je imenoval dvoiličnost politične kulture Slovencev, in jo je pojasnil kot večno iskanje (in najdenje) krivcev za neugoden razvoj političnih dogodkov v vsakokratnih centrih politične moči ter odsotnost ovrednotenja lastne vloge pri tem; kot primer je navedel "genocidno" politiko do nemške, italijanske in madžarske manjšine po prvi svetovni vojni, ki jo je slovensko zgodovino-pisje po njegovem prepričanju namerno zamolčalo.

Besedilo *Istorija i uzroci krize slovenačko-srpskih odnosa* je bilo objavljeno v Borbi, 17. maja 1993. V njej je Zečević v kratkem zgodovinskem pregledu slovensko-srbskih političnih odnosov ugotavljal, da so bili tradicionalno dobri odnosi med Slovenci in Srbi v procesu razpadanja socialistične jugoslovanske države postavljeni na najresnejšo preizkušnjo dotlej. Razprava *Slovenci i Jugoslavija između dve majske deklaracije 1917-1989* je bila objavljena v znanstveni reviji *Istorija* 20. veka (1994, št. 2), ki jo izdaja Institut za savremenu istoriju v Beogradu. Zanimiva je zlasti zato, ker je Zečević v njej izjemno kritičen do slovenskega zgodovino-pisja,

češ da je poudarjeno problematiziralo položaj Slovencev v jugoslovanski državi v času njenega razpadanja, pri čemer je analiziral znanstveni posvet "Jugoslavija - zgodovinska nujnost ali zabloda", ki je potekal v Mariboru januarja 1993 (objavljeno v Časopis za zgodovino in narodopisje, 1994, št. 1). Zaradi konkretne vpletenosti posameznih akterjev in avtorjevega čustvenega načina podajanja utegne biti prav ta razprava "inkriminirani" del Zečevičeve monografije. Omenjenega mariborskega posveta se je avtor lotil tudi šest let kasneje v razpravi *Dva opredeljenja Slovenaca za Jugoslaviju (1914-1918; 1941-1945)*, ki je bila objavljena v zborniku *Jugoslovenska država 1918-1998* (Beograd 1999). Spričo večje časovne oddaljenosti je treznejši Zečevičev razmislek pomemben zaradi relevantnega vprašanja, ki ga je zastavil v zaključku: zakaj je jugoslovanska ideja v Sloveniji izgubila podporo? Vprašanje predstavlja del širšega politično filozofskega problema o odnosu Slovencev do jugoslovanske državne tvorbe, hkrati pa zaradi vključenosti Republike Slovenije v evropske integracije nagovarja k samoizpraševanju tudi aktualno slovensko politično identiteto.

To, v cirilskem črkopisu, izdano delo akademika Momčila Zečeviča bo našlo mesto v zgodovino pisju širšega balkanskega prostora, zdi pa se, da bo - kot se rado zgodi (zlasti) izdelkom zgodovinarjev, ki se ukvarjajo s politično zgodovino - nekoliko več povedalo o zgodovinskem trenutku, iz katerega je bilo pisano, kot o tistem, s katerim se avtor profesionalno ukvarja.

Mateja Ratej

Raub und Rückgabe - Österreich von 1938 bis heute. Bd. 1-4, Verena Pawlowsky, Harald Wendelin (ur.), Mandelbaum Verlag Wien, Wien 2005-2006.

V seriji štirih zvezkov v zgoščeni obliki predstavljata urednika rezultate nekaterih projektov Avstrijske komisije zgodovinarjev, ki je bila ustanovljena 1998 in je svoje delo zaključila 2003. Generalni naslov serije *Rop in vrnitev - Avstrija od 1938 do danes* dopolnjujeta urednika z naslovi vsebinskih težišč posameznih zvezkov: *Die Republik und das NS-Erbe* (1. zvezek z 12. prispevki 14. avtorjev - 237 strani); *Arisierte Wirtschaft* (2. zvezek z 12. prispevki 11 avtorjev - 237 strani); *Enteignete Kunst* (3. zvezek s 15. prispevki 17. avtorjev - 282 strani) in *Ausgeschlossen und entrechtet* (4. zvezek s 13. prispevki 18. avtorjev - 300 strani).

Namen raziskovalnih naporov Avstrijske komisije zgodovinarjev je bil "raziskati celoten kompleks odvzema premoženja na ozemlju Republike Avstrije v nacističnem času ter vrnitev odškodnin (kot tudi gospodarskih in socialnih storitev) Republike Avstrije od 1945 naprej in o tem poročati". Pri projektu je sodelovalo kar 160 raziskovalcev in raziskovalk. Poročilo je naraslo na 49 tiskanih zvezkov s skupno 14.000 stranmi in takoj je bilo jasno, da bodo s tem korpusom delali le strokovnjaki, predvsem zgodovinarji. Celotno poročilo je izdala založba Oldenbourg. Za javnost zanimivi so bili le drobcji poročila. Bili so to primeri zasege nepremičnin in premičnin, zlasti umetnin iz časa avstrijske moderne, ki so bile v rokah pregnanih Judov in katerih se je "polastila" republika Avstrija ter jih predstavljala v svojih muzejih. Manj zanimanja je javnost kazala za arizirana podjetja, stanovanja, posestva in arizacijo ce-